

9. 128.



~~Am. 4/3.]~~

Xg. 128.

K R O T K A
I N F O R M A C Y A

DO OŻYWIENIA
UTONIONYCH LUDZI,

wraz z sześcioma Uwagami ustanowione-
go na to w Amsterdamie Zgromadzenia, na
Niemiecki y Polski język z Francu-
zkiego przetłomaczona.

Na Rozkaz J. O. Xiążęcia Jmci
ADAMA CZARTORYISKIEGO
Generała Ziem Podolskich
&c. &c. &c.

w WARSZAWIE, 1775.
Nakładem *Michała Grölla* J.K. Mei Biblio-
pol. Nadworn. w Marywilu Nro. 19.
pod Znakiem Poetow.

Kurzer
U n t e r r i c h t
ertrunkene
M e n s c h e n

wieder lebendig zu machen.

Mit sechs Beobachtungen, aus dem fran-
zösischen der hiezu geordneten Gesellschaft in
Amsterdam ins Deutsche und Polni-
sche übersetzt.

Auf Befehl Sr. Durchl. des Fürsten
ADAM CZARTORYSKI,
Generals von Podolien,
&c. &c. &c.

Warschau, 1775.

Im Verlag bey Michael Groll, Königl. Hof-
buchhändler, in Marieville, Nro. 19.
zu den polnischen Dichtern,

KÖNIGLICH
UNIVERS.
ZVHALLE

INFORMACYA

KROTKA

do ożywienia

UTONIONYCH LUDZI.

Kurzer

Unterricht,

ertrunkene Menschen

wieder lebendig zu machen.



Die öftern und traurigen Vorfälle des Ersinkens haben einige patriotische Holländer bewogen, zum Besten ihrer Mitbürger eine Gesellschaft zu errichten, welche die aus langer Erfahrung gesammelte Hülfsmittel, die ertrunkene und gar keine Lebenszeichen mehr von sich gebende Menschen wiederum zu erwecken, ja so zu sagen, einen Todten wieder zu befeelen, in Ordnung gebracht, und sie durch öffentliche Bekanntmachung allgemein, und durch Belohnungen äusserst nutzbar gemacht hat.

Ein jeder denkender Mensch schätze die Glückseligkeit eines Staats hauptsächlich nach dessen Bevölkerung, wenn daher eines
jeden



Przypadki wielokrotne y żałosne utonie-
nia, nakłoniły niektórych dobrze o
Oycyznie swoiey myślących Hollendrow
do ustanowienia ku dobru Współ-Oby-
wateľow swoich Zgromadzenia, ktore, ze-
brane z długiego doświadczenia skuteczne
frzodki, ożywienia utonionych, y żadnego
znaku nawet życia po sobie niepokazują-
cych Ludzi, ba iż tak rzekę, włania u-
marłemu znowu Duszy, do porządku przy-
prowadziło, przez Druk powszechnemi, a
przez nagrody, bardzo pożytecznemi u-
czyniło.

Człowiek każdy do myślenia sposo-
bny mierzy uszczęśliwienie Państwa przez
onego zaludnienie, gdy więc każdego my-



jeden gut denkenden Menschen vornehmste Sorge dahin zielen soll, dem Staat Bürger zu verschaffen, wie viel mehr hat er aus allen Kräften darnach zu trachten, selbigem die schon vorhandene zu erhalten.

Da diese vortrefliche Anordnung bereits in vielen Ländern mit dem besten Erfolg nachgeahmet worden, und für einem jeden wohlgeordneten Staat von der größten Wichtigkeit ist, um so mehr hat man in dem ohnehin entvölkerten Polen mit allem Ernst sich zu bemühen, daß schon gebildete und auf allerhand Arten brauchbare Menschen, welchen dieses Unglück wiederfährt, nicht etwa durch Nachlässigkeit oder Unwissenheit versäumt werden und umkommen, sondern durch gehörigen und in Zeiten angebrachten Beystand dem Rachen des Todes entrissen und ihrer oft trostlosen Familie oder dem um selbige trauernden Staat wieder gegeben werden mögen.

Wer nur die geringsten Empfindungen von Menschlichkeit hat, wird alle seine Kräfte anspannen, um so einer allgemein
nüglic



) (



7

ślącego Człowieka pierwsze bydź powinno staranie o pomnożenie Obywatelów w Państwie, tym bardziey starać się powinien wszystkimi siłami zachować y utrzymać tych, ktorzy się w nim już w istocie znajdują.

Gdy za tym wyśmienitym ustanowieniem już wiele krajów nie bez naysłabszego poszło skutku, y toż ustanowienie największey wagi w każdym porządnym jest Państwie, tym bardziey starać się należy w ogółconey z Ludzi Polfzcze, ażeby wychowani już, y różnemi sposobami mogący bydź użyteczni ludzie, ktorychby to potkało nieszczęście, przez niedbalstwo albo niewiadomość zaniedbani nie byli y nie poginęli, ale przez należytą wcześnie udzieloną sobie pomoc, z pańczęki śmierci wyrwani, y swoiey częstokroć bez pomocy będącey Familii, albo żałującemu ich Państwu przywroceni byli.

Kto najmniej tylko ma ludzkości uczucia, wszystkie siły swojełożyć będą na pomnożenie do tak powszechnie

A 4

go



nüßlichen und heilsamen Verordnung die Hände zu bieten und solche in Ausübung bringen zu helfen, um so mehr, da nicht ein Beyspiel, sondern eine Menge derselben, gelehret hat, daß, aus Mangel der Anwendung der gehörigen und sehr leichten Mittel, mancher brauchbarer Mensch der Zahl der Lebenden ist entrißten worden, der mit weniger Mühe noch hätte erhalten werden können.

Um aber jedermann zum Bespringen solcher Unglücklichen desto mehr anzufeuern; so haben Sr. Durchl. der Fürst ADAM CZARTORYSKI, General von Podolien &c. &c. &c. sich gnädigst erbotten, einen Preis von drey Ducaten dem oder denenjenigen zu ertheilen, welche durch glaubwürdiges Zeugnis darthun, daß sie einen ertrunkenen oder erstickten, welcher schon vor tod gehalten worden ist, wieder ins Leben zurück gebracht haben, oder auffer diesem, wann die Bemühungen allenfalls fruchtlos gewesen wären, den dabey gemachten Aufwand für die angewendete Mittel, zu vergüten.

Es



)

(



9

go, pożytecznego, y zbawiennego rozporządzenia, aby mogło bydź wykonane y przyprowadzone do skutku, a to tym bardziej, że nie ieden, ale bardzo wiele mamy przykładow, iż przez zaniedbanie y nie używanie należytych y bardzo łatwych frzodkow nie mało zdatnych Ludzi poszło z liczby żyjących, ktorzyby przez małe staranie mogli byli być zachowani przy życiu.

Dla zachęcenia zaś każdego do ratowania takowych nieszczęśliwych, J. O. Xiążę Jmé ADAM CZARTORYISKI Generał Ziem Podolskich &c. &c. &c. łaskawie przyrzekł temu, lub tym w nadgodę dać trzy Czerwone Złote, ktorzy godnym wiary świadectwem dowiodz, że uronionemu, albo zaduszonemu, ktorego już miano za umarłego, przywrocili życie: albo też jeżeliby starania czyie w tym miały być bez skutku, nadgodzić wydatek za używane frzodki.



Es wäre sehr zu wünschen, daß etwas mehr Menschenliebe als gewöhnlich ist, das gemeine Volk befeelen möchte, um mit größerer Bereitwilligkeit und besserem Triebe ihren unglücklichen Mitbrüdern beizuspringen, um alles nach der hierin vorgeschriebenen Ordnung zu machen! Welch ein entzückendes Vergnügen ist es nicht? sagen zu können: diesen oder jenen habe ich dem Tod aus den Zähnen gerissen, dieser Familie habe ich einen schon verlohren geschätzten Vater, Mutter, Ehegatten oder Kind wiedergegeben!

Um diesen Unterricht allgemeinnützlich und brauchbar zu machen; so hat man, um von dem gemeinen Volk, welches seiner Lage wegen am meisten dazu beytragen kan, gelesen zu werden, sich der Kürze befeissen müssen, und sich bemühet, aus den vielfältig wiederhohsten Erfahrungen, hauptsächlich der Holländer, richtige und kurze Regeln zu ziehen und selbige in das Deutsche und Polnische zu übersetzen. Die dabey angezeigten Mittel werden, da ersoffene, erhenkte, in Kohlen oder andern Dämpfen
und



Wielceby sobie życzyć potrzeba, aże-
by Pospolstwo więcey miało Ludzkości,
niżeli za zwyczaj, do ratowania z większą
ochorą, y lepszą skłonnością nieszczęśli-
wych Wspoł-Braci swoich, czyniąc wszy-
stko według przepisanego niżej porządku.
A iakież niewymowne ukontentowanie?
kiedy kto mówić może: „Tego albo owe-
„go od śmierci wybawiłem, tey Familii
„przyprzedziłem za zgubionego. już mia-
„nego Oycę, albo Małżonkę, za zgubio-
„ną już mianą Matkę, albo za zgubione
„iż miane Dziecię?”

Zeby to rozporządzenie mogło być po-
żyteczne y zdadne w powszechności, sta-
raliśmy się, iako naykrociey być mogło,
z wielokrotnie powtarzanych doświadczeń
nayobliwicy wyciągnąc rzetelne y kro-
tkie Reguły Hollendrow, y one na Nie-
mieckie y Polski język przetłumaczyć, a-
żeby mogły być czytane od Pospolstwa,
które dla położenia swego, naywięcey
w tym dopomagać potrafi. A ponieważ
utonieni, obwieszani, od węgla lub inrze-
go dymu, y od piorunu zaduszani ludzie
prawie



) (



und vom Blig erstickte Personen fast auf dieselbe Art umkommen, von bey nahe gleich großer Nutzbarkeit in allen diesen Fällen seyn, indem meistens das aus Mangel der Luft folgende Ersticken, die nächste Ursache des Todes ist. Alles also, was das so zu sagen nur zurückgehaltene Athembohlen und den daher stillstehenden Kreislauf des Bluts, ohne große Gewaltthätigkeit, als das höchstschädliche Rollen auf einem Tasse u. a.m. wieder in ihre natürliche Bewegung bringen kan, mag unter die Mittel, dergleichen Unglückliche wieder zu erwecken, gerechnet werden.

Es ist natürlich, daß je weniger Zeit von dem Augenblick der Erstickung verlossen ist, je mehr hat man sich von der Wirkung derer bald anzuzeigenden Mittel zu versprechen; man hat aber deswegen nicht alle Hoffnung aufzugeben, wann auch nach einigen Stunden selbige erst können angebracht werden, da die Erfahrung es zur Genüge gelehret hat, daß durch langes und unermüdetes Bemühen man erstickte oder ersoffene wieder zu sich gebracht, welche schon durch
der



)

(



prawie równym giną sposobem, przeto podane niżej Szrodki rownego prawie będą skutku we wszystkich tych przypadkach; większą częścią bowiem, z niedostatku powietrza pochodzące zaduszenie, naybliżą jest śmierci przyczyną. Wszystko więc, co tak mówiąc, zatrzymany oddech, y ztąd pochodzącą ustają Cyrkulacyą krwi bez wielkiej gwałtowności (iako to, bardzo szkodliwe na bęcące walcowanie y tym podobne,) do naturalnego przyprowadzić może poruszenia, liczyć można między szrodki do wskrzeszenia takowych nieszczęśliwych.

Rzecz jest naturalna, że im mniej czasu od momentu zaduszenia upłynęło, tym więcej skutku obiecywać sobie można po niżej podanych szrodkach, iednak nie trzeba tracić wszelkiej nadziei, chociażby dopiero w kilka godzin mogłybyć używane, ponieważ doświadczenie nauczyło nas dostatecznie, że przez długie y nieustające staranie zaduszeni, y utonięni znowu byli przyprowadzeni do życia, którzy przez kilka godzin żadnego po sobie nie pokazywa-



verschiedene Stunden kein einziges Lebenszeichen mehr von sich gegeben haben und schon ganz kalt und steif gewesen sind. Es sollten daher billigermaßen solche todt geachtete Menschen nicht eher ihrem traurigen Schicksal überlassen werden, als bis man kennbare Spuren der Fäulniß wahrnimmt, wo alsdann leyder freylich! alle Hofnung des Wiederauflebens verloren ist.

Die Mittel, welche in den Erfahrungen der Holländer und anderer angewandt worden und aus welchen man diejenigen hauptsächlich, so am nächsten an der Hand sind, am süglichsten wählen kan, sind folgende:

- 1) Muß man dahin trachten, daß bey dem Heraufziehen aus dem Wasser der Ersoffene mit den Hacken oder andern hiezu brauchenden Werkzeugen gar nicht, oder so wenig als möglich verwundet werde, welches durch eine übertriebene Eilfertigkeit selbigen retten zu wollen, nicht selten geschieht.

2) Müß



)

(



15

żywali znaku życia, y już zimnemi y martwemi byli. Nie trzeba więc takowych za umarłych już mianych Ludzi zostawie smutnemu ich lofowi, poki kto nie potrzeże znaku zgniłości, gdzie na ten czas zapewne nie ma nadziei wskrzeszenia onych.

Srzodki w doświadczeniach Hollendrow y innych używane, z których nayofobliwiey obierać można te, które naysprzedzey mieć można, są następujące :

- 1) Starać się trzeba, ażeby tonący z wody dobyty hakami, albo innemi do tego użytymi Instrumentami, wcale nie, albo przynajmniey nieszkodliwie był raniony, która ostrożność się często zaniedbywa dla gorącej chęci ratowaniu.

B

2) Trze-



- 2) Müffen selbigem sogleich seine nasse Kleider abgenommen und er in trockene, auch wo möglich warme Decken, Bettlaken, Mäntel, Kleider &c. eingehüllet werden.
- 3) Muß selbiger entweder nahe an ein gutes Feuer, oder auf heißen Sand, warme Asche, oder warm gemachte Kleye, &c. gelegt werden.
- 4) Muß man ihn, entweder mit trockenen warmen Tüchern oder mit solchen, welche mit kalten, oder noch besser gewärmten Brandtwein angefeuchtet, oder mit heißem Salz &c. über den ganzen Leib, Rücken und Gliedmaßen stark und lange reiben, warme Steine oder Flaschen mit heißem Wasser angefüllt, zu den Füßen legen, auch, wenn es die Gelegenheit erlaubt, kan er in ein wohl gewärmtes Bett, entweder allein, oder welches besser wäre, zwischen ein paar warme Menschen gelegt werden.
- 5) Muß man selbigen Luft, oder am allerbesten, Tobackrauch in den Hintern blasen, entweder mit einer verkehrten

- 2) Trzeba natychmiast z uronionego zdjąć mokre odzienie, y obwinąć go w fuche, a jeżeli być może, w ciepłe Kołdry, prześcieradła, oponczce, płaszczce, suknie &c.
- 3) Trzeba go położyć albo blisko dobrego ognia, albo na piasku ciepłym, popiele, albo też na zagrzanych otrębach &c.
- 4) Trzeba go mocno y długo nacierać suchemi, ciepłemi, lub zimną, albo lepiej zagrzaną wodką, moczonemi chustami, albo gorącą folią &c. po całym ciele, plecach y członkach, pod nogi mu kłaść ciepłe kamienie, albo flaszki pełne gorącej wody, a jeżeli sposobność pozwala, może być położony w dobrze zagraney pościeli, albo sam, albo też jeszcze lepiej między dwoma ciepłemi ludźmi.
- 5) Trzeba mu muchać, albo najlepiej wpuścić dym od tutuniu w zadek przez obroconą lulkę, albo przez infusę do

B 2

tego



)

(



Tobackspfeife, oder einem andern tauglichen Röhrgen, oder einer besonders hiezu erfundenen Maschine. Elysiere von laulichten Wasser mit Salz oder ausgekochten Rauchtoback's Wasser sind ebenfalls dienlich.

- 6) Man man selbigem etwas Toback'srauch in das Maul und den Hals blasen, auch mit einer Feder den innern Theil des Mundes und der Nase zu reizen suchen; ferner mit einem starken Geist, als flüchtigen Salmiacgeist, Camphergeist u. s. w. die Schläfe, Pulse und den Rückgrat reiben, auch wohl etwas davon in die Nase schmieren, ein wenig warmer Wein oder Brandwein kan aus dem Munde eines Beystehenden in des Erstoffenen Mund gesprügt werden.
- 7) Man man dem Ertrunkenen mit zugehaltener Nase stark in das Maul blasen und abwechselnd mit der einen Hand gelinde auf den Bauch drücken, und mit diesem eine gute Weile fortfortfahren.

8) Muff



) (



tego sposobną rureckę, albo też przez inſzy zdatny na to wynaleziony instrument, Enemy z wolney wody z sołą, albo z wody, w ktorey warzono tytoń, są także przy tym skuteczne.

- 6) Można mu w usta y gardło wpuścić cokolwiek dymu od tutuniu, lechtąc go w gębie y w nosie piorem, nacierać mu skronie mocnemi Spiritusami, iako to : Spiritusem Salarmoniakowym, Kamforowym, y tam daley, nacierać mu niemi pulsa y grzbiet, y wpuścić mu iey troškę w Nos; trocha ciepłego wina, albo wodka może mu być strykana z Ust kogokolwiek przytomnego.

- 7) Można utonionemu mocno dmuchać w usta zatykając mu Nos tedy owedy przyciskać mu ręką brzuch, kontynuując tym przez dobrą chwilę.



) (



- 8) Muß so bald möglich eine, oder im Fall es nöthig wäre mehrere Aderläßen, da wo die Adern am sichtbarsten sind, als am Arm, hauptsächlich aber der Droselader des Halses gemacht werden.
- 9) So bald es angehet muß man selbigem etwas warmes Bier mit Butter oder warmes Wasser mit etwas Brandtwein, oder warmen Wein, oder von andern erwärmenden und stärkenden Getränken hinunter schlucken lassen.
- 10) Einige von diesen angezeigten Mitteln als Reiben, Tabackbrauch im Hintern blasen ic. müssen beynabe stundenweiß unablässig fortgetrieben werden, bis der Erstoffene schon ziemlich zu sich gekommen, und die andern Mittel werden nach Beschaffenheit der Sache darneben zugleich mit gebraucht; natürlich werden hiezu verschiedene Menschen erfordert.

Die.



- 8) Należy mu, iak prętko tylko można, raz, albo więcej razy (ieżeli tego potrzeba wyciąga) puścić krew z żyły, którą nayłatwiey postrzedź można, iako to: z Ręki, a ofobliwie z żyły na Szyi.
- 9) Skoro można, trzeba mu dać połykać cokolwiek ciepłego Piwa z massem, albo ciepłej wody, wlawszy w nią troszkę wodki, albo ciepłego wina, albo też infzego rozgrzewającego y posilającego trunku.
- 10) Niektore z tych Szrodkow, iako to: Nacieranie, dymu od tutuniu w zadek wpuszczania &c. blisko godzinę kontynuować trzeba, aż utonięoy znacznie do siebie przyidzie, inne zaś szrodki, przytym używają się według okoliczności rzeczy. Potrzeba na to naturalnie różnych ludzi.



Dieses sind ohngefähr diejenigen Mittel deren sich die Holländer und andere bis daher mit dem schönsten Erfolg in dergleichen Fällen bedient haben, und ich zweifle nicht, daß man sie mit eben dem Nutzen hier brauchen könne, es versteht sich, daß man in jedem besondern Fall nicht alle durch einander, sondern die so am nächsten an der Hand, und, wo möglich, die wirksamsten zu wählen hat. Inzwischen verdient angemerkt zu werden: daß Wärme, Reiben, Tabackbrauch im Hintern blasen und seinen starken Geist unter die Nase halten, wozu noch das Aderlassen gerechnet werden kan, die vorzüglichsten sind.

Wann man nun auf diese Art seinen ersten und hauptsächlichsten Zweck erreicht und den Unglücklichen seinen grausamen Schicksaal entrissen hat; so ist deswegen noch nicht alle Sorge auf die Seite zu setzen, da, obnerachtet die Ertrankenen bey dem wieder zu sich kommen, öfters von denen in sich geschluckten Materien, als Wasser, Echlamm, Sand, u. a. m. unter sich und
über



Te są niby Szrodki, ktorych Hol-
lendrzy y inne do tych czas z naylepszym
skutkiem w takowych przypadkach uży-
wali. Nie masz przyczyny wątpić, żeby
onych z tym samym skutkiem używać nie
można. Rozumie się, że w każdym par-
tykularnym przypadku nie razem wszy-
stkie, lecz te które są nadórędziu, y które
nayskuteczniejszy, obierać potrzeba szrod-
ki. Tym czasem rzecz godna uwagi, że
*ciepło, nacieranie, Dymu w zadek wspan-
szczenie, y ręgiego Spiritusu pod nosem
trzymanie*, między ktorými jeszcze liczyć
się może krwi pufzczenie, są nayprzedni-
sze.

Przyfzedłszy tym sposobem do pier-
wszego żądanego końca swego, y wyrwa-
wszy nieszczęśliwego z okrutnego losu ie-
go, nie trzeba jeszcze zaniechać wszelkie-
go starania, bo chociaż utonieni, gdy do
siebie przychodzą, częstokroć połknięte ma-
teryje, iako to wodę, błoto, piasek, y in-
ne gorą y dołem wyrzucają przecie ie-
szcze wiele onych, a czasem wszystkie w
nich się zcstają, dla tego według różnicy
przy-



über sich weggeben, noch vieles und manchmal alles zurücke bleibt; so muß man nach Beschaffenheit der Umstände in jedem Fall das Zurückgebliebene mit erweichenden Elystieren und gelinden laxiren aus Manna, Senesblätter, englischem bitter Salze und dergleichen, ausleeren, eine Eeeschale gutes frisches Del kan vieles mit beytragen, und zuweilen muß es wiederholt werden.

Ferner, da öfters und besonders, wenn es lange gedauert hat, ehe dem Armseetigen konnte beygesprungen werden, oder die angewandte Mittel sehr langsam ihre Wirkung thun, nach dem wiederaufleben durch das lange Stocken des Bluts in der Brust, dem Kopf, oder andern Theilen, ein Schmerz und eine Entzündung, entstehet, hauptsächlich in solchen Personen, bey welchen diese Theile schon vorher krank oder schwach gewesen sind; so muß man mit wiederholttem Aderlassen am Arm und am Fuß, innerlichen kühlenden, gelind abführenden, und zertheilenden Mixturen, welche aus Salpeter, Polychrest oder andern Mitteln, salze,



przypadku, Enemami, lekkiem laxowaniem, z Manny Kalabryny, liści Senefowych, Soli Angielskiej, y tym podobnyh wyprować takowe pozostałe materye potrzeba, filiżanka dobrej świeżej Oliwy bardzo iest skuteczna, czasem może być dana z powtórzeniem.

A ponieważ częstokroć, zwłaszcza kiedy utoniony długo był bez pomocy, albo kiedy używane frzodki nierychło czynią swoy skutek, po wskrzeszeniu iego przez uftanie biegu krwi w pierściach, głowie, albo innych częściach nastaje ból, y zapalenie, ofobliwie w takowych ludziach, w których już przedtym te części były chorowite, y słabe, dla tego temu zabiegać potrzeba przez powtorzone krwi puźczenie na ręce, y nodze, przez chłodzące wewnątrz, y delikatnie laxujące, y rozdzielające mixtury, które się mogą robić *ex Nirro, Sale polychresti, Antimonio diaphoretico non abluto, aqua distillata*, przydając



) (



salze, dem ungewaschenen Schweißspieß, Glas auch wohl etwas Campher und einigen gebrannten Wässern; ferner das Mark von der Cassia und der Tamarinde mit Manna, einem Mittelsalze und etwas gutes Del, und dergleichen mehr, bestehen können; äußerlich aber mit Umschlägen aus Sauerteig, Senf und geriebenen Merrettig auf die Waden oder Fußsohlen, auch wohl gar mit Blasenpflastern auf die Waden, Nacken oder selbst an die leidende Brust aufgelegt, zuvorkommen, damit man nicht neuerdings dem Todte einen Sieg abzutreten gezwungen werde, welchen man kurz zuvor auf eine eben so rühmliche als mühsame Art erschrien hat.

Die sechs folgende Beobachtungen, welche man aus einer Menge, so uns die holländische Gesellschaft geliefert hat, gewählt worden sind, werden die Ordnung lehren, in der man bey dergleichen Fällen verfahren soll, und auf was Art und Weise die Ersoffenen und Ersticken nach und nach wieder zu sich zu kommen pflegen.

Erste



dając czasem nie co Kamfory, y dystrylo-
waney wody, albo zmieszać *medullam Cas-*
fia, *pulpam Tamarindorum cum Manna*, *Sa-*
le medio, y trochę dobrej przydać oliwy,
albo też rzeczy tym podobne, zewnętrznie
zaś okładaniem łytek y podeszew kwasem
chlebowym, gorczyczą, y tartym Chrzanem,
albo czasem wcale Wyzykatoryami na ły-
tkach, na karku, albo też na cierpiących
pierśiach; ażeby nie podać znowu tako-
wego Niezczęśliwego Niebeśpieczeństwu,
z ktorego już wyrwany był.

Sześć następujących Obserwacyi,
które z mnostwa onych podanego nam od
Towarzystwa Hollenderskiego wybrano,
pokażą porządek, ktorym w takowych
przypadkach postępować potrzeba, y jakim
spofobem utonieni y zaduszeni pomatu
zwykli znowu przychodzić do siebie.

I. OB-



Erste Beobachtung.

Den 6ten Februar 1771. ist des Johann Münstermanns drey und ein halb jähriger Sohn in einem gefrohrenen Feldgraben, welcher hinter seines Vaters Haus ist, gefallen. Wahrscheinlich hat er wenigstens eine Viertelstunde darinn gelegen, als Samuel Waard, ein Schuster, im Vorübergehen etwas erhabeneres als das Eis unbedeutlich an dem Orte wahrnahm, er hielt es vor einen gefangenen Hecht, und gieng seiner Weg. Unterdessen argwohnte er doch einige Augenblicke hernach, daß es etwas anders seyn könnte; und fragte des Münstermanns Frau, deren Hintertheil des Hauses bis an den Graben sich erstreckte, ob ihr nicht eines ihrer Kinder fehlte? sie antwortete, daß ohngefähr seit einer Viertelstunde eines aus dem Hause wäre. Darauf liefen beyde, und funden das arme Kind unter dem Eis, so daß man nichts als die Spitze eines seiner Füße entdeckte. Sie zogen es heraus; und nachdem sie es in die Wohnung getragen hatten, so waren alle

Anwe.



OBSERWACYA I.

Dnia 6. Lutego 1771. Synaczek *Jana Münstermana* pułczwarta Roku maiący, wpadł w zamarnięty Row na polu, za domostwem Oycy swego, leżał w nim zapewne ćwierć godziny, kiedy *Samuel Waard* Szewc przechodzący tam postrzegł nieznacznie rzecz iakąś nad lod wystoiącą, lecz sądząc to być złapanym szczupakiem, poszedł swoią drogą. Tym czasem za kilka momentow wzięło go podeyżenie, że to może być wcale infza rzecz, y pytał się żony *Münstermana*, ktorey grunt graniczył z tymże rowem, ieśli nie brakuie ktorego z iey Dzieci? ta odpowiedziała, że iednego nie ma w domu prawie od ćwierci godziny. W tym pobiegli oboie y znaleźli dziecię pod lodem, ktoremu tylko widzieć można było koniec iedney Nogi. Wyciągnawszy go, y zaniosszy do stancyi, mniemanie wszystkich przytomnych było, że iest umarłe. Jednakowo radzono, aby possano po Pana *Duranda Boutjes* Cyrulika, upłynęło iefcze



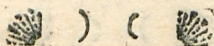
Anwesende der Meynung, daß das Kind tod wäre. Nichtsdestoweniger aber schlug man vor, nach dem Wundarzt, Dürand Bontjes, zu schicken, und es vergieng noch eine viertel Stunde, ehe derselbe herbey kam. Er ließ sogleich ein gut Feuer anzünden, und legte das Kind, welches man abgetrocknet und warm bekleidet hatte, in den Schooß einer Frauen, den Kopf etwas niedriger als den Leib. Hierauf rieb er ihn mit Flanell, in warmen Brandtwein getaucht, den Nacken, den Bauch, die Arme und die Füße. Mit diesem hatte er schon eine geraume Zeit fortgefahen, als er in der Brust eine Bewegung wahrzunehmen anfienge, welche bald etwas stärker wurde; bald aber wieder ganz aufhörte. Alsdann bließ er Tobackrauch, mit der Maschine sowohl in den Mastdarm als in die Nase und in den Mund, auf welches ein schäumigtes Wasser aus der Gurgel des Kranken heraus kam, und worauf das Athemhohlen stärker wurde. Er kügelte ihn auch mit mit einer in Brandtwein ge-
 tauche



szcze ćwierć godziny, niżeli ten przy-
szedł. Kazał natychmiast dobry zapalić
ogień, y położył te Dziecko, ktore suszono,
y ciepło odziano, na łonie Niewiasty.
Potym natarał mu flanelą w ciepłej Wo-
dce moczoną brzuch, szyję, ręce y nogi.
Kontynuując to przez znaczną chwilę, po-
znał w pierśiach ruszenie, ktore się wnet
pomnożyło, lecz znowu, wcale ustało; wpu-
ścił mu potym przez cybuch dym turuniowy
w Zadek, w Nos, y Usta, co sprawiło, że
pieniąca się woda zgardła chorego wyszła,
y oddech stał się mocniejszy, techrał go
także piorem w wodce serdeczney moczony,
w nosie, y gębie, a zatrzymując mu
usta, dmuchał w nozdrza. Wszystkie te
Srzodki na koniec sprawiły, że to Dziecię
przyšlo do siebie y zdrowym zostało. Po-
stępek Pana *Bondjes*, nowym iest dowo-
dem nieuchronney potrzeby wszystkie te
podobne doświadczenia czynić bez ustan-
ku y z niesfatygowaną pilnością, ponie-
waż minęło więcej dwoch godzin, niżeli
fobie szczęśliwego obiecać mógł końca w
swoiey operacyi. Cyrulik, ten mniema,

C

że



tauchten Feder das Innere der Nase und des Mundes, und bließ ihm in die Nasenlöcher, indem er den Mund zuhielte. Alle diese Mittel bewürkten endlich daß das Kind zu sich kam, und seine Genesung vollkommen wurde. Das Verfahren des Herrn Bondjes ist ein neuer Beweis der unvermeidlichen Nothwendigkeit, alle mögliche Versuche mit Fortdauer und ohnermüdetem Fleiß zu machen, da mehr als zwey Stunden verlossen waren, ehe er sich einen glücklichen Erfolg versprechen konnte. Dieser Wundarzt hält davor, daß das Einblasen der Luft in die Nasenlöcher oft sehr heilsam seyn könne; er setzt hinzu, daß er mit eben dem Erfolg solches bey einem neugebohrnen Kinde, welches man tod glaubte, angewandt hätte. Das Schaustück, welches er vor diesem schon erhalten hatte, hielt ihn nicht zurück, ein zweytes zu verlangen.

Zwey,



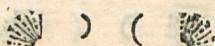
że dmuchanie w nozdrza często może być
bardzo skuteczne, y przydaie, że tegoż
samego sposobu z pożądanym zażył skutkiem,
na *nomo powitym* narodzonym Dzieciąciu,
które miano za umałe. Medal, który
iż przedtym był dostał, nie zatrzymał go
do upomnienia się śmiało o Drugi.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Ca

OB-





Zweyte Beobachtung.

Den 20sten May 1771. fische man zu
 Oest. Saandam Jacob Duivis eines
 Mühlenbauers 11 jährigen Sohn auf. Aus dem
 Kahn, worein man ihn sogleich gelegt hat-
 te, trug man selbigen nach Hause. Alle
 diejenige, so ihn sahen, glaubten ihn tod,
 weil er mehr als eine viertelstunde unter
 Wasser gewesen, und ohne Puls war. Er
 hatte das Maul mit Schaum und blut-
 gem Rothe bedeckt, das Gesicht war bley-
 farbig und alle Glieder waren schlapp. Den-
 noch versäumte Jacob Spiers, Wundarzt
 und Apotheker des Orts, nichts, um ihn
 wieder zu erwecken. Nachdem dieser ihm
 seine nassen Kleider hatte abnehmen lassen,
 welches nicht anders als durch das Ab-
 schneiden verrichtet werden konnte, so wur-
 de sogleich mit dem Gebrauch der Taback-
 rauch-Maschine und dem Reiben mit war-
 men Tüchern angefangen. Er ließ ihn zu
 Bette bringen, in eine warme wollene De-
 cke einhüllen, und einen Krug voll heißen
 Wassers zu Füßen legen. Er ließ ihm zur
 Uder und hörte nicht eher auf zu reiben,
 bis



OBSERWACYA II.

Dnia 20. Maja 1771. w Oost-Zaanda-
mie wyciągniono z wody syna Ja-
kuba Duiwifa Młynarza, lat iednaście ma-
iącego. Z czołna, w którym był natych-
miast położony, zanieśiono go do Domu.
Wszyscy ktorzy go widzieli mieli go za
umarłego, ponieważ więcej niżeli kwa-
drans był pod wodą, y żadnego w nim
nie było znać pulsu, usta miał zakryte,
pianą y krwawemi smarkocinami, twarz si-
ną, y wszystkie członki zwieszane. Tym
czasem dla wskrzeszenia go Jakub Spiers
Cyrulik y Aptekarz rameczny, wszelkie
przyłożył starania, kazawfzy bowiem z nie-
go zdjąć mokre suknie, co się bez po-
rznicea onych stać nie mogło, zaczęto za-
raz wpufzczaniem dymu z tutuniu y na-
cieraniem ciepłemi chustami. Kazał go po-
łożyć na łożku, obwinąc w ciepłą weł-
nianą koldrę, y do nog mu postawić dzban
pełen gorącej wody. Puścił mu krew,
y nie przestał nacieraniem, poki nie po-
znał niektorych po nim znakow życia. Po-
tym przytrzymał mu do nosa cokolwiek



bis er einige Lebenszeichen bey ihm verspürte. Nach diesem hielt er ihm etwas von Salmiakgeist an die Nase, worauf ein Nöcheln in der Burgel erfolgte. Er nahm auch ein Klopfen der Pulsadern, und ein Kollern in den Gedärmen und Bauche wahr. Worauf der junge Knabe zu schwitzen anfieng; sich stark erbrach und offenen Leib bekam. Nach einer zwey Stündigen fleißigen Bemühung hatte man endlich Ursache zu hoffen, daß sie nicht vergeblich seyn würde. Herr Spiers, welcher ihn öfters besuchte, fand seinen Puls febrilich, er verordnete, ihn nicht schlaffen zu lassen, sondern so viel Warmbier mit Butter oder leichten Thee zu trinken, als er hinterschlucken könnte. Er ließ ihm über dieses Sauerteig unter die Füße legen, und hatte den folgenden Morgen das angenehme Vergnügen, seinen Kranken genesen zu finden. Er begehrte und erhielt das Schausstück.

Drit

Spiritufu Salarmoniakowego, gdzie naftą-
 piło chrapienie wgardle. Postrzegł tak-
 że bicie pulfow, y klokotanie w kizkach
 y brzuchu. Poczym młodzieniązek za-
 czął się pocić, mocno womitować y mieć
 wolny stolec : po pilnym dwóch godzin-
 nym staraniu, naftąpiła nadzieia, że się nie-
 nadaremno pracowało. Pan Spiers, który
 go często nawiedzał, poznał po pulfie ie-
 go, że ma febrę, zalecił rodzicom iego
 żeby mu nie dali spać, y dać mu tyle
 ciepłego piwa z maifem, albo wolney ar-
 bary, ile tylko mogli połknąć. Przytym
 kazał mu pod nogi przykładać kwasu chle-
 bowego, nazajutrz z ukontowaniem miał
 szczęście chorego fwego widzieć uleczone-
 go, upomniał się więc, y otrzymał Me-
 dal.

OB.



Dritte Beobachtung.

Aus dem Schreiben des Geistlichen, Herrn
Bruist, an die Gesellschaft genommen.

Als ich gestern zu Haanwick einem Guthe
 des Herrn Baron und Obristen du
 Tour mich besand, brachte man uns die
 unvermuthete Nachricht, daß ein Mensch in
 der Tommel, einem Fluß, welcher dieses an-
 genehme Landgut beströmet, ertrunken wäre.
 Man fragte mich zugleich mit ängstlicher
 Mine und schluchzender Stimme, ob ich
 nicht ein Mittel wüßte, diesen Unglückli-
 chen zu retten? Anstatt der Antwort vera-
 ffügten wir uns selbst an den Ort, wo
 der Zufall sich ereignet hatte. Ich unter-
 suchte sogleich den Unglücklichen, welchen
 man schon aus dem Wasser gezogen hatte.
 Sein Gesicht war aufgedunsen und violen-
 blau, gleich einem erdrockelten Menschen,
 und er gabe nicht das geringste Lebenszei-
 chen von sich, dergestalt, daß einige Beyste-
 hende ihn vor völlig erstickt und verlohren
 hielten, obschon sie noch beschäftigt waren,
 ihn auf die schädliche Weise auf einem
 Fasse zu rollen. Nachdem ich erfahren,
 daß

OBSERWACYA III.

Wzięta z Jmci X. Bruisła do Towarzystwa.

Gdym się dnia wczorayszego znajdował w Haarwik Dobrach Jmci Pana Barona y Pułkownika *du Tour* przyniesiono nam niespodziewaną nowinę, że Człowiek utonął w Tommel rzece, która płynie przez te piękne y przyjemne dobra. Pytano mię się zaraz z troskliwą miną y płaczącym głosem, jeżelibym nie wiedział sposobu do ratowania tego nieszczęśliwego? miasto odpowiedzi, udaliśmy się na to miejsce, gdzie się stał przypadek. Oglądałem nieszczęśliwego utoniouego, którego już z wody wyciągnięto. Twarz jego była napuchła, y siarkowego koloru, niby świeżo zaduszonego człowieka, y najmnieyszego nie pokazał po sobie znaku życia, tak że niektórzy przytomni mieli go zupełnie za zaduszonego, y za zgubionego, chociaż go jeszcze szkodliwym sposobem walcowali na beczcze. Dowiedziawszy się że utoniony cały kwadrans był pod Wodą, y że go strumien daleko

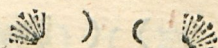
C5 iuz



daß der Ersoffene eine viertel Stunde un-
 ter Wasser gewesen, und daß der Strom
 ihn ferne fortgeriffen, ehe man ihn wieder
 erhaschen konnte; so sprach ich nach Ver-
 mögen dem mitleidigen Haufen Leute Herz
 zu. Ich schnitte die Spitze einer Messer-
 scheide ab, und gab sie an einen Bestehen-
 den, um durch dieselbe Tabackrauch in
 den Hintern zu blasen. Ich brachte es
 endlich durch das Ansehen des Herrn Ba-
 ron du Tour unterstützt, dahin, daß der
 Körper von dem Fasse weggenommen wur-
 de, und ließ ihn in die nächste Wohnung
 zu Haamwic, wo man schon Feuer ange-
 zündet hatte, tragen, auch da auf einige
 aufgestreute Bund Stroh legen. Man
 entkleidete den Kranken alsbald, bedeckte sei-
 nen nackenden Körper mit gewärmten Män-
 teln, und legte ihn vor das Camin. Ich
 verordnete zugleich, daß ihm alle Glieder
 und besonders der Rückgrath und der Bauch
 mit einem in warmen Brandtwein getauch-
 ten wollenen Handschuh stark und ohne Un-
 terlaß gerieben würden. Daß man mit



już był zaniósł nim go można było zła-
pać, dodawałem według możności przy-
tomnym ludziom ferca, urządziłem koniec
pochewki od noża, y dałem ją iednemu z
przytomnych, aby mu przez nią wpuścił
dym tytuniowy w zadek. Nakoniec pod-
party powagą Jmci Pana Barona *du Tour*
kazałem ciało z beczki zdjąć y do
najbliższey stancyi w Haanwiku zanieść,
gdzie już dobry zapalony był ogień, y
tam go położyć na rozpostartej sromie.
Zdięto zaraz z niego suknie, nakryto na-
gie ciało Jego ciepłemi płaszczami, y po-
łożono go przy kominie. Zleciłem aże-
by mu wszystkie członki, a osobliwie
grzbiet y brzuch wełnianą w ciepłej wo-
dce moczona rękawiczką mocno, y bszu-
stanku nacierano. Zeby mu piorem łechtano
w nosie, przytrzymać cokolwiek *Spiri-
tus (Spiritus volatilis.)*. Wszystkie te nie-
przerwane starania, obiecywały nam nie
zawodną nadzieję. Postrzegłem niezadłu-
go bicie pulsu, a wkrótce potym zaczął
chory z chrapieniem w gardle oddychać, wy-
dawać głos, y połykać nakoniec kilka kro-
pel

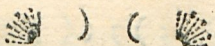


einer Feder ihn in der Nase kügeln, und vor selbige etwas flüchtigen Geiß halten sollte. Alle diese ohnunterbrochene Bemühungen versprachen uns endlich sichere Hoffnung. Ich nahm während derselben ein Schlagen der Pulsadern wahr, und kurz darauf fieng der Kranke mit einem Köcheln an Athem zu hohlen, Stimme von sich zu geben, und schluckte endlich einige in das Maul gegossene Tropfen Brandtwein hinunter. Ein Feldscher, welchen man inzwischen herbey geruffen, öfnete ihm die Mittelader des linken Arms und brachte ihm ein erweichendes Clystier bey, worauf der Unglückliche, wie von den Todten erweckt, sich über ein Uebel seyn, welches er fühlte, klagte, nach und nach zur Erkenntniß kam, und die Macht zu reden wieder erlangte, da man ihm alsdann erst ein warmes Hemd und Nachtcamisol anziehen konnte. Aus einer neuen Würfung der Barmhertzigkeit und des Mitleidens befahl Herr du Tour, daß er in ein gewärmtes Bette gebracht und warm zugedeckt würde, daß die ganze Nacht über ein gutes Feuer in der Stuben



pel wlaney mu w usta wodka. Cyrulik
ktorego tym czaſem ſprowadzono, puſcił
mu krew z medyany na lewey ręce, y
dał mu rozwalniającą Enemę, po ktorey
niezczęśliwy, niby zmartwych wſkrzeſzo-
ny narzekał na ſłabość, po mału do ſie-
bie przyſzedł, y mocy nabył do mowie-
nia. Na ten czas dopiero można mu by-
ło wdziać ciepłą koſzulę y kamizelkę no-
cną. Z nowego powodu ludzkości y li-
toſci rozkazał Jmé Pan *du Tour* położyć
go w rozgrzaną Poſciel, y dobrze nakryć
oraz zalecając, ażeby przez całą noc do-
bry w izbie palił ſię ogień, y żeby cho-
rego dwoch ludzi pilnowało, ktorzyby mu
wſzyſtkie porzebne rzeczy podawali.

Do.



Stuben erhalten, und der Kranke von zwey Menschen, welche ihm alles Nothwendige darreichten, bewacht würde.

Ich habe den folgenden Morgen mit besonderer Freude erfahren, daß sich der Kranke viel besser befände als den vorigen Abend, und daß man ihn bald genesen zu sehen sich schmeichelte. Ein zweytes Schreiben des nämlichen Geistlichen versicherte uns seiner vollkommenen Herstellung, und der Preis von sechs Ducaten wurde unter die ohnehin arme Weyspringende ausgetheilet.

Vierte Beobachtung.

Zu Edam den 7ten May 1771. fiel Abraham Rudolph Harsmanns Sohn, 4 $\frac{1}{2}$ Jahr alt, ohngefähr um 11. Uhr ins Wasser, und blieb beynah bis 12. Uhr darin. Er wurde durch eine Frau, ohne ein Lebenszeichen von sich zu geben, herausgezogen, und ausgekleidet. Diese sah, indem sie ihn ganz nackend auf ihren Schooß legte und etwas geschüttelt hatte, viel Wasser

ser



Dowiedziałem się na zaiutrz z ofobli-
wszą radością, że się chory daleko ma le-
piej, niżeli przeszłego wieczora, y że by-
ła nadzieia wkrótce go zdrowego widzieć.
Drugi list tegoż Duchownego upewnił nas
o zupełnym zdrowiu iego. Premium Czer-
wonych Zł. 6. wynoszące podzielono mię-
dzy ubogich, którzy go ratowali.

OBSERWACYA IV.

W Edamie dnia 7. Maia 1771. Abra-
ham syn Rudolfa Harsmana syn pulpieta
roku mający, około 11. godziny przed po-
łudniem wpadł w wodę, y zostawał w
niej blisko do godziny 12. Był potym
przez Niewiastrę wyciągnięty y rozebrany
z odzienia, nie pokazując po sobie za-
dnego życia znaku. Ta położywszy go
na łono swoje, y potrząsnawszy cokol-
wisk



) (



fer aus seinem Munde fließen. Die Wund-
 ärzte Niclas Weyers und Peter Denker
 waren kaum angelanget, als sie das Kind
 sogleich zu seiner Mutter, die vor 4. Tagen in
 die Wochen gekommen war, ins warme
 Bett legten. Sie gossen ihm einige Trop-
 fen flüchtigen ölichten Salzgeist mit et-
 was Brandtwein vermischt in den Mund
 den es aber, da das Maul voll Schaum
 und Schlamm war, nicht hinunterschluckte.
 Sie brachten ihm eine in Salmiakgeist ge-
 tauchte Feder in die Nase. Sie bedienten
 sich verschiedene wiederholte male des Ta-
 bakrauches, und rieben ihm dem Rück-
 grath und die Brust, mit warmen Leintü-
 chern, welche sie in ein Gemische aus
 Brandtwein, Salmiakgeist und gemeines
 Salz eintauchten. Der Körper wurde wäh-
 rend dieser Bemühungen abwechselnd bald
 etwas warm bald wieder eiskalt; endlich
 aber, nachdem die Wundärzte durch zwey
 Stunden diese Mittel angewandt hatten,
 brach es etwas Wasser und Schlamm aus,
 und stieß einen sehr starken Ton, welcher
 dem Geplerre einer Kuh ähnlich war, von
 sich



wiek, zobaczyła, że wiele wody wyszło z uft iego, Cyrulicy, *Mikołaj Weyers*, y *Piotr Denker* przybywszy, kazali zaraz tę dziecię w ciepłe łóżko do matki, która dopiero byli czwarty dzień po Połogu, położyć. Wlali mu kilka kropel Spiritusu Salis Vol. z wodką w ufta, ale połknąc tego nie mogło, mając ufta pełne piany y błoto. Łechrali go piorem w Spiritusie Salarmaniakowym moczonym w nosie. Używali różnemi powtórzonemi razami, dymu tytuniowego, y nacierali mu całe ciało, a osobliwie grzbiet, y piersi ciepłemi lnianemi chustami, który maczali w mixturze z tego samego Spiritusu, Wodki y Soli pospolitey. Ciało pod czas tych zatrudnień na zamiany raz się trochę rozgrzało, y znowu stało się zimne jak lod. Nakoniec zaś, gdy Cyrulicy przez dwie godziny tych zażywali szrodkow, dziecię wymowitowała nieco wody, y błota, wydając przytym mocny głos podobny do ryku Krowiego. Przez ten pierwszy znak życia nabrawszy ferca z większą gorliwością powtarzali starania swoje, osobliwie

D

nacie-



sich. Durch dieses erste Zeichen beherzt, verdoppelten sie ihre Bemühungen und besonders das Reiben. Hierauf gab der Kranke durch den Stuhl verdorbenes und sinkendes Zeug von sich. Er öffnete die Augen, welche doch noch sehr wilde waren; er stieß mit Händen und Füßen, und gleich darauf machte er ein trauriges Geschrey. Eine Arznei, wovon man ihm alle 2 Stunden einen halben Pössel voll nehmen ließ, beruhigte ihn nach und nach, und er blieb wie schlaftrunken bis auf den Abend auf seinem Stuhle sitzen. Er schlief endlich ein, und nicht eher als in der Nacht um 4 Uhr, redete er, nachdem er aufgewacht, zum erstenmal und forderte Butterbrodt mit Zucker, sein Vater reichte es ihm zwar dar; er hatte aber keine Lust davon zu essen. Den andern Morgen war er viel aufgeräumter, lief und spielte in dem Hause, und man ließ ihn bloß deswegen die Arznei noch fort einnehmen, weil er noch etwas erhigt war und keine Lust zum Essen hatte. Noch mehr, und welches sehr merkwürdig ist, so hatte der Knabe vor diesem

Zusall



) (



nacieranie. W tym chory przez stołec wyrzucił jakąś zepsutą y smrodliwą materią. Otworzył oczy, które jednak były bardzo obłąkane y dzikie, rupał nogami y rękami, y żałośnie bez ustanku wołał. Lekarstwo którego mu co dwie godziny po puł łyżki dawano, po mału go uspokoiło, y został niby snem zmorzony na swoim stołku aż do wieczora. Nakoniec usnął, y obudziwszy się dopiero o czwartey godzinie po pułnocy pierwszy raz przemówił, prosząc o chleb z masłem y z cukrem. Ociec mu go dał, ale on nie miał już ochory iść. Nazajutrz był wesoł, biegał, y igrał sobie w Domu, y kontynuował tylko dla tego brać zaczęte lekarstwo, że był z alterowany, y nie miał ochory do iedzenia. Co większa, że ten Chłopiec przedrym przypadkiem rość nie chciał, że był błądy, słaby, y niezdrowy a teraz od tego czasu jest daleko mocniejszy, y rześwieszy, mając oczy żywe, y rumieniec na rwarzy. Podług ugody, którą między sobą uczynili Cyrulicy *Weyers* y *Denkers* Medal pierwszemu był dany.

D 2

OB-



Zufall schlechtes Wachsthum, war blaß, schwach und ungesund; dagegen befindet er sich nun viel stärker und aufgeräumter; hat lebhaftere Augen und rothe Backen. In Betracht der Vergleichung derer beyden Wundärzte Meyers und Denkers, wurde ersterem das Schaustück ertheilet.

Fünfte Beobachtung.

Folgender Fall ist aus der Schrift gezogen, welche der Herr Graf Dubus der Gesellschaft zugeschickt hat.

Den 10ten Februar 1770. fiel Robertine Dübrül, 19. Jahr alt in den Fluß, la basse Deasle genannt, ohngefähr um halb vier Uhr des Abends. Sie gab kein einziges Lebenszeichen mehr von sich, als man sie herausgezogen hatte: ihre Augen waren verschlossen, der Mund offen, das Gesicht bleyfarbicht; der ganze Körper war überaus kalt, und es war ohnmöglich durch das Gefühl das mindeste Zittern des Pulses noch des Herzens wahrzunehmen. Nachdem man sie in ein nahe
gele



OBSERWACYA V.

*Przypadek następujący wyjęty jest z Pisma,
które Jmć Pan Hrabia Dubus Towar-
zystwu przysłał.*

Dnia 10. Lutego 1770. Robertina Du-
brulowna, lat 19. mająca, około czwar-
tey godziny w wieczor wpadła w rzekę
la basse Deuste zwaną. Wyciągnięta z niey
żadnego po sobie nie pokazała życia zna-
ku: Oczy miała zamknięte, usta otwarte,
twarz śnią, całe ciało zimne, y rzecz by-
ła nie podobna przez dotykanie poznawać
choć naymnieysze pulsu, albo ferce drze-
nie albo bicie. Przeprowadziwszy ją do
naybliższego domu, wszelkiey używano
pomocy do wskrzeszenia iey. Zdjęto z

D 3

odzie-



) (



gelegenes Haus gebracht hatte, so wandte man alles mögliche an sie wieder ins Leben zu bringen, man nahm ihr alle Kleider ab, legte sie neben ein großes Feuer auf eine Matrage, worauf Herr Pionnier zugleich mit dem Arzte Hr. Savarin von einer Tabackrauch-Sprünge Gebrauch machten, und es verzog sich nicht lange die gute Wirkung davon zu sehen. Nach Verlauf von 3. oder 4. Minuten kam etwas blutiger Schleim aus dem Mund und Nasenlöchern hervor; auf welchen ein starkes Erbrechen von genommenen Speisen und Wasser erfolgte; die Ertrunkene öffnete die Augen und bekam Empfindung; der Puls ließ sich spüren; sie sprach und sagte, daß sie außerordentliche Kälte hätte; daß sie gefroren wäre. Man nahm wahr, nachdem der Wundarzt den Gebrauch des Tabackrauches fortgesetzt hatte, daß der Unterleib sich erwärmte; das Mädchen verlangte auf den Stuhl zu gehen und ließ viele Winde von sich. Man machte aus Leinwand mit warmer, Asche gefüllt ihr eine

ne



odzienie, położono ją przy dużym ogniu na materac, po czym Pan *Pionnier* wraz z Doktorem *Sawarinem*, używali wpuśczenia dymu tytoniowego, a wkrótce pokazał się pożądany skutek, po wyjściu bowiem 3. lub 4. minut wytoczyło się cokolwiek krwawey ropy z gęby, y nosa, potem nastąpiły wielkie womity zżywanych pokarmow y wody, utoniona otworzyła oczy, y przyszła do zmysłow, puls iey się dał poznać, a ona mówiła, że iey nadzwyczaj zimno, y że zmarła. Spostrzeżono, że po nieustannym dymu tytoniowego wpuśczeniu przez Cyrulika, rozgrzał się żywor. Dziewczyna żądała na stolec, y wiele od siebie pufczała wiatrow. Zrobili iey z płótna ciepłym popiołem napełnionego niby czapkę na głowę, a nogi okładano iey takimże powierzchownym lekarstwem: potem nacierali iey całe ciało ciepłemi y suchemi chustami przez dwie godziny, ordynowali skoroby mogła połknąć, łyżkę trunku z oliwą y herbatą, z zioł na rany



ne Kappe auf den Kopf, und belegte ebenfalls mit diesem Mittel die Füße; hierauf rieb man mit warmen trockenen Tüchern durch 2. Stunden den ganzen Leib. Man verordnete Löffelweise ein köchliches Getränk und Thee aus Wundkräutern, so bald sie nur schlucken konnte; man gab ihr ein erweichendes Clystier um 8. Uhr des Abends, und legte etwas Theriak auf den Magen, wo sie Schmerzen klagte. Um 10. Uhr gab man ihr ein zweytes Clystier, welches die Nacht über häufige Ausleerungen durch den Leib gewährte. Den folgenden Morgen, da der Puls gespannt und erhaben war, wurden 10. Unzen Blut aus dem Fuß gelassen, und das Blut sprang im Bogen. Da das Fieber fortbauerte und das Blut eine Entzündungshaut hatte, so wiederholte man die Aderlässe noch zweymal denselbigen Tag. Wegen dem fortbauerten Magenschmerzen, ließ man auf die nemliche Gegend einen Breiumschlag aus Lauche und Sulardischem Wasser (aus Brandtwein, Silberglösesig und viel weissem



flużących: dali iey *Enemę* Klisterę zmiekc-
czającą o ósmey godzinie w wieczor, y kła-
dli iey trochę Dryakwie na żołądek; po kto-
rey czuła boleść. O godzinie 8. dali
iey drugą Klisterę, która sprawiła przez
noc obfite wyróznienia przez stolec. Na-
zajutrz gdy puls był natężony y mocny,
puszczono iey 20. lotow krwi z nogi,
krew wytryskała nakształ fontany. A
gdy febra nie ustała, y we krwi pokaza-
ło się zapalenie, ieszcze tego dnia dwa-
razy puszczano iey krew, dla nieustające-
go bólu w żołądku, kazano na to miey-
sce przykładać Plastr bole uśmierzaią-
cy *Cathaplasma* z wodki y z gleyty.
To lekarstwo przy krwie puszczaniu u-
śmierzyło zupełnie ból w żołądku. Cho-
ra dobrze spała następującey nocy, a trze-
ciego dnia obfity pot zatłumił febrę, a
pośilający pokarm tę Dziewczynę dnia 28
Lutego do doskonałego przyprowadził zdro-
wia.



dem Wasser bestehend) gemischt auflegen. Dieses Mittel mit den Aderlässen vereinigt, verschaffte völlige Linderung der Schmerzen. Die Kranke schlief die folgende Nacht ziemlich gut, ein heftiger Schweiß endigte das Fieber den 3ten Tag, und eine stärkende Nahrungsordnung brachte das Mägdden den 28. Februar wieder zum Genuß der vollkommensten Gesundheit.

Sechste Beobachtung.

Folgender Fall eines Ersticken von welchem Doctor *Szilzing* von Utrecht der Gesellschaft den Bericht ertheilt, wird wegen seiner Aehnlichkeit und gelegentlichen nützlichen Anwendung sich nicht uneben hieher schicken.

Nicolaus Dircksee *Kluyt* mehr als 63. Jahre alt, zu Harlem wohnhaft, war Geschäfte halber nach Utrecht gekommen. Nachdem er solche geendiget, und mit der Kaufmanns-Barke den 17. Novembr. 1770. zu Hause zurück zu kehren gesonnen war, so gieng er den Abend zuvor um halb 10. Uhr



) (



57

OBSERWACYA VI.

Przypadek następujący zaduszonego, o którym doniósł Doktor Stirling z Utrechtu dla podobieństwa swego, y okoliczney pożyteczney aplikacyi swoiey, wygodnie tu się mieścić może.

Mikołaj Dyrkse Kluis więcej 63. lat mający w Harlem mieszkający, przyjechał był dla interessów do Utrechtu. skończywszy je, y chcąc powrócić do domu na Bacie Kupieckim dnia 17. Listopada 1770. udał się na rzeczony Bat w wieczor przedtym o 10. godzinie, ażeby
na



Uhr in gedachte Barke, um da die Nacht zuzubringen. Er verfügte sich in die kleine Stube der Barke, und nahm eine Kohlpfanne, worinnen noch rauchende Kohlen waren, mit hinein. Es wurde darauf alles zugeschlossen, und kaum hatte er sich niedergelegt, so war ihm von dem Kohlendampf der Kopf eingenommen, und er verfiel als in einen tiefen Schlaf, wie er es hernach selbst erzählt hat. Der Schiffer, nachdem er ihn den folgenden Morgen zu verschiedenen malen vergebens gerufen, gieng zu ihm hinein und schüttelte ihn, allein da er gar keine Bewegung in ihm wahrnahm, vermuthete er, er müßte erstickt seyn. Man schrie um Hülfe, legte ihn in die freye Luft, und brachte ihn in einen nahegelegenen Keller, wo man ihn auf einige Stühle ausstreckte. Der Wundarzt van Kooten, welchen man hatte holen lassen, hielt ihm etwas Brandwein unter die Nase, rieb ihm die Schläfe damit, und versuchte eine Aderlaß auf der Hand, aber alles war umsonst. Auf sein Ersuchen, wurde ich herbey gerufen, und
beym



na nim noc przepędził. Pożedł do Budy na Bacie będącey, biorąc z sobą fajerkę zdyمیającemi się Węglami. Wtym drzwi-
ezki w budzie zamknięto, on ledwie się
był położył, gdy mu zaraz dym od wę-
głów głowę zawrocił, a on, iak sam potym
powiedział, wpadł niby w głęboki Sen,
Szyper nazajutrz kilkarazy nadaremno go
wołając, pożedł do niego do budy, y
trzął go, lecz nie postrzegając w nim ża-
dnego wzruszenia, domyślił się, że się za-
duśił. Wołano więc o pomoc, położono
go na wolnym powietrzu, y przeniesiono
go do blisko będącey piwnicy, gdzie go
wyciągnięto na kilku stolkach. Pan *van*
Kooten, Cyrulik, ktorego sprowadzono,
przytrzymał mu wodki do nosa, nacierał
mu nią skronie, y próbował na ręce pu-
pufczenie krwi, lecz to wszystko było na-
daremno. Na żądanie iego wzywano mię. Na
pierwsze spoyrzenie zdało mi się, że wid-
ział trupa, przybliżyłem się y postrzegłem,
że ręce y twarz naturalnie były ciepłe,
y twarz bardzo była czerwona. Nie mo-
żna



) (



bey dem ersten Anblick glaubte ich einen Reich-
 nam zu sehen. Ich näherte mich und fand
 die Hände und das Gesicht natürlich warm
 und letzteres dunkelroth. Da war weder
 Puls noch Empfindung zu spüren, doch ei-
 ne sehr schwache Bewegung der Brust ließ
 mich noch etwas hoffen. Ich bediente mich
 des flüchtigen Salmiacgeistes, dieser aber
 rührte ihn nicht. Ich ließ ihn ein sehr rei-
 zendes Clystier setzen, worauf einige Wär-
 kung erfolgte. Einige andere Verordnun-
 gen, welche ich machte, wurden zu meinem
 Verdruss theils wegen der Unbequemlich-
 keit des Orts, theils auch aus Nachlässig-
 keit verfaumet. Man hatte ihn wieder in
 die Barke gebracht, in welcher er des Nach-
 mittags aus der Stadt geföhret wurde,
 wo man ihn so fort in einem Wirthshau-
 se in einer ausgelusteten Stube, in ein
 gewärmtes Bett legte. Ein anderer Wund-
 arzt van der Wagt, welchen ich allda
 zum Gehülfen nahm, legte ihm auf jede
 Wade ein Blasenpflaster, gab ihm ein To-
 backrauch-Clystier, und ließ auf dem Urin
 mit gutem Erfolg zur Ader. Man fuhr
 mit



żna było poznać, ani pulsu, ani czucia, iędnak słabe w pierśiach ruszenie, niciakąs we mnie sprawiło nadzieję. Zażywałem Spiritufu Salarmoniakowego, lecz ten go bynaymniey nie poruszył; kazałem mu dać potym mocną klifterę, po ktorey nieiaki nastąpił skutek. Na wielkie moje uprzykrzenie niektore infze ordynowania odemnie dane, wykonane nie były, częścią przez niedbalstwo, częścią dla niewygody mieysca. Położyli go znouu byli w Bacie, w ktorym po południu wywieziony był za miasto. Położono go w ciepłą pościel, w izbie wywietrzoney. Będącey tam karczmię Pan *van der Wagt* drugi Cyrulik, ktorego na tym mieyscu wziąłem na pomoc, stawił mu na każdym udzie Wezykatoryum, dał mu klifterę z dymu tytuńowego, y puścił mu krew na ręce z dobrym skutkiem. Kontynuowano zażywanie Spiritufa Salarmoniakowego, y nacierano mu pierśi chustami lniannemi w ciepłej wodce moczonemi. Oddech w tym, stał się nie co mocniejszy, y puls znaczniejszym chociaż on ięszcze
był



mit dem Gebrauch des flüchtigen Salmiack-
geistes fort, und rieb ihm mit in warmem
Brandwein getauchten Keintüchern die
Brust. Das Athemholen wurde hierauf
etwas stärker und der Puls etwas merkli-
cher; ob schon er noch unempfindlich, unbes-
weglich und als im tiefsten Schlaf ver-
bliebe.

Den 18ten benachrichtigte man mich:
daß, als man ihm in der Nacht einige Köf-
fel voll Malagawein in den Mund gestößt,
er solche nach und nach hinunter geschluckt
hätte. Nachdem ich selbst mich davon über-
zeuget, so ließ ich eine geistige Kopfstärken-
de Mischung zubereiten, deren Gebrauch
würksam zu seyn schiene, weil er bey je-
demmaligen Einnehmen davon, das Ge-
sicht verzog, und die Hinderniß im Hinter-
schlucken sich verminderte: solchergestalt,
daß ich ihm etwas Thee oder Malaga von
Zeit zu Zeit geben lassen konnte. Inzwi-
schen da er noch ganz unempfindlich blieb,
bey nahe immer die Augen offen hatte, und
sich oft verunreinigte, so ließ ich ihm ein Plas-
senpflaster in den Nacken legen.

Den

było poznać ani puls, ani uczucia, ani
 wzruszenia, y niby w głębokim śnie zos-
 wał.

Dnia 18. dowiedziałem się, że gdy
 mu w nocy kilka łyżek wina *Malaga*
 zwanego wlano w usta, pomału go poły-
 kał. Będąc sam o tym przeświadczony,
 kazałem sporządzić miksę poślizującą gło-
 wę, ktorej zażywanie zdało się być sku-
 teczne, ponieważ przy każdym ónego za-
 żywaniu wykrzywił gębę, a przeszkoda w
 połykaniu umniejszyła się, tak dalece, że
 mu mogłem kazać dać od czasu do czasu
 cokolwiek Herbaty, albo wina *Malaga*.
 Ponieważ zaś ieszcze był wcale bez czu-
 cia, oczy prawie zawsze miał otwarte, y
 często łaxował, kazałem ieszcze stawić We-
 zykatoryum na karku.

E

Dnia



Den 19ten fand ich ihn beynabe in demselben Zustande, auſſer daß der Puls weniger zuſammen gezogen und das Athemhohlen freyer war. Ich verordnete noch ein ſtark reizendes Clyſtier, worauf eine häufige Ausleerung durch den Mastdarm und etlichmaliges Erbrechen folgte. An derthalb Stunden darnach zapfte man 8. bis 9. Unzen Blut aus dem Arme, und gegen Abend legte man Sauerreig mit geriebenem Meerrettig, geſtoßenem Senf und Salz vermische auf die Fußſohlen.

Den 20sten meldeten mir ſeine Krankenwärter, daß, da ſie ihm ſehr ſtark zugerufen, er ihnen geantwortet hätte. Ich machte dahero denſelbigen Verſuch, aber er antwortete nichts weiter, als Ja, mein Herr. Er athmete und ſchluckte leichter: ſein Puls war ſehr bewegt, und er hatte eine gelinde Ausdünſtung. Da er weder Empfindung noch Bewegung hatte, wenn ich das ſchwache Rühren der Finger an der linken Hand ausnehme, ſo hielt ich es vor nöthig, daß man mit einem flüchtigen Geiſt ihm den Nacken, de. Rückgrath ſo,
wohl



) (



65

Dnia 19. prawie w tym samym za-
staniem go stanie, tylko że puls mniej ścia-
gnęty, y oddech był wolniejszy. Zleci-
łem mu dać jeszcze mocną klisterę, po kto-
rey nastąpiło obfite wypróżnienie przez
stolec, y kilka womit. W pułtorey godzi-
ny potym, wypuszczono na 16. czyli 18.
łotow krwi z ręki, a ku wieczorowi kła-
dziono mu pod nogi kwas chlebowy
z tartym Chrzanem, tłuczoną gorczycą, y
solą.

Dnia 20. doniesli mi, co go pilnowa-
li, że do nich przemówił, gdy mocno na
niego wołali. Chciałem tego sam dociec,
ale mi więcej nie odpowiedział, iak tyl-
ko: *tak jest mości Panie.* Oddychał y po-
łykał z większą łatwością: Puls iego
był prętki, y wolną miał Transpiracyą.
A gdy jeszcze był bez czucia y bez po-
rufzenia, wyjąwszy rufzenie palcow w
lewey ręce, sądziłem za rzecz potrzebną,
ażeby mu iakim Spiritusem nacierano kark,
grzbiet, ramiona, y ręce, wykonano to y
dano mu jeszcze klisterę.

E 2

Dnia



)

(



wohl als die Schultern und die Arme reiben mußte. Man that dieses, und wiederholte das Clystier.

Den 21sten fand ich ihn zu meinen größten Vergnügen und mit erkenntlichen Herzen gegen Gott, viel besser, er hatte gut geschlafen, war bey vollem Verstande und sprach vernünftig. Ich besorgte, daß ihm etwas leichte Fleischbrühe, Thee und gekochte Milch, welche er verlangte, abwechselnd dargereicht wurden. Man fuhr selbigen Tag mit obbemeldtem Reiben fort: und war mit so gutem Erfolge, daß

Den 22sten er mir selbst sagte, daß er sich vollkommen wohl befände; daß

Dem 23. an dem Tage, wo ich Abschied von ihm nahm, er gänzlich hergestellt war, und daß

Den 25. er sich mit seiner Frau und einem Freund, welche nach ihm gekommen waren, auf den Weg machte und nach Hause begab. |



Dnia 21. zastałem go z wielkim uko-
 kontentowaniem daleko w lepszym stanie.
 Spał dobrze, był przy zupełnym rozślad-
 ku, y mówił rozumnie. Miałem staranie,
 aby mu dano na przemianę trochę lerkiego
 rosołu, Herbaty, y bitego mleka, ktorego
 żądał. Konrynuowano tego dnia wyżej
 rzeczone nacieranie, a to z tak dobrym
 skutkiem, że:

Dnia 22. sam mi powiedział iż zu-
 pełnie jest zdrow ;

Dnia 23. gdym się z nim pożegnał,
 przy doskonałym był zdrowiu,

Dnia 25. Puścił się w drogę do do-
 mu z żoną swoją y przyjaciółm, co po
 niego przybyli.



Anhang

von einigen zur Medicin und Wund-
arzneykunst dienlichen Büchern.

- Herrn von Melon gründliche Abhandlung
vom Mißbrauch des vielen Aderlassens,
8. Nürnberg. 774. fl. 2 gr. 15
- der Art für alle Menschen, ein me-
dicinisches Handbuch von D. Joh. Heintz.
Lange, 8. Lüneb. 774. fl. 5
- Pet. Jos. Buchots Sammlung außer-
lesener Briefe zur Erhaltung der Gesund-
heit, und durch den Bau und die Erzie-
hung der Gewächse sich in kürzer Zeit zu
bereichern, 3ter Theil, 8. Nürnberg. 774.
fl. 3 gr. 15
- J. N. Brindmanns Brief über die
Wirkung des Blattereiters bey der Ino-
culation, 8. Cleve 774. fl. 2
- die Blatterimpfung erleichtert und hier
mit den Müttern selbst übertragen von
Joh. Georg Eisen, 8. Riga 774. fl. 1
- Tissots Anleitung für den gemeinen
Mann in Absicht auf seine Gesundheit;
oder gemeinnütziges und bewährtes Haus-
Arzneibuch, 8. Mannh. 772. fl. 8 gr. 8
- Phil. Fermins höchstnötiger Unter-
richt an das Landvolk von der thierischen
Haudhaltung, als eine Fortsetzung von
des



des Hrn. Ligots Unterricht für das Land-
volf in Absicht seiner Gesundheit, 2. Th.
8. Leipz. 773. fl. 5

— G. Gottl. Dffterdingers Anleitung für
das Landvolf in Absicht auf seine Gesund-
heit, oder Fortsetzung der Heilungsart der-
jenigen hitzigen und geheimgehaltenen
Krankheiten, welche von Herrn Ligot
nicht ausgeföhret worden, 8. Zürich 773.
fl. 7

— Kleine Hausapothek: oder Samml-
ung der besten Hausmittel für Kranke
8. Augsb. 774. fl. 1 gr. 8

— Joh. Lud. Hermanns Abhandlung und
gegründete Wahrnehmungen von der
Kriebelkrankheit so in Niederhessen vom
Jahr 1771. bis zu Ende des Heumo-
nats 1772. epidemisch grasiret hat, 8.
Cassel 774. fl. 1 gr. 8

— Christ. Gottl. Büttners sechs seltene
anatomisch-chirurgische Wahrnehmun-
gen, mit Kupf. 4. Königsb. 774. fl. 3. gr. 15

— Herrn Goulards chirurgische Werke,
2. Bände, 8. Lübeck 772. fl. 7

— Joach. Fr. Henfels Abhandlung der
chirurgischen Operationen, 6tes Stück, 8.
Berl. 774. fl. 3

— An den Herrn Joach. Friedr. Henkel,
Professor der Wundarzneykunst ic. ic. zu
Berlin, 4. Hannov, 774. fl. 1 gr. 15
Löfens

Löfseus, Joh. Rudw. Lebr. materia medica
concentrata, oder Verzeichniß von den
vorzüglichsten inn- und äußerlichen Arz-
neymitteln und ihren nöthigsten Dosisbus
zur klugen Wahl und nützlichen Gebrauch
in der praxis clinica; unter ihre Classen
gebracht, 765. 8. fl. 2 gr. 15

— Therapia Specialis interna oder
Abhandlungen von den innerlichen Krank-
heiten des menschlichen Körpers, 4. Th.
767. 8. fl. 10

— Physiologie 767. 8. fl. 2 gr. 15

— Pathologie 767. 8. fl. 1

— Semiotik 768. 8. fl. 1

Porte, Percivall, Abhandlung über verschie-
dens Gegenstände der Wundarzneykunst,
nach den neuesten Ausgaben aus dem eng-
lischen überseht, 2 Th. 771. 774.

Poutrau, vermischte chirurgische Schriften,
mit Kupf. aus dem Franz. 763. 8. fl. 6



Un 1450

W 18

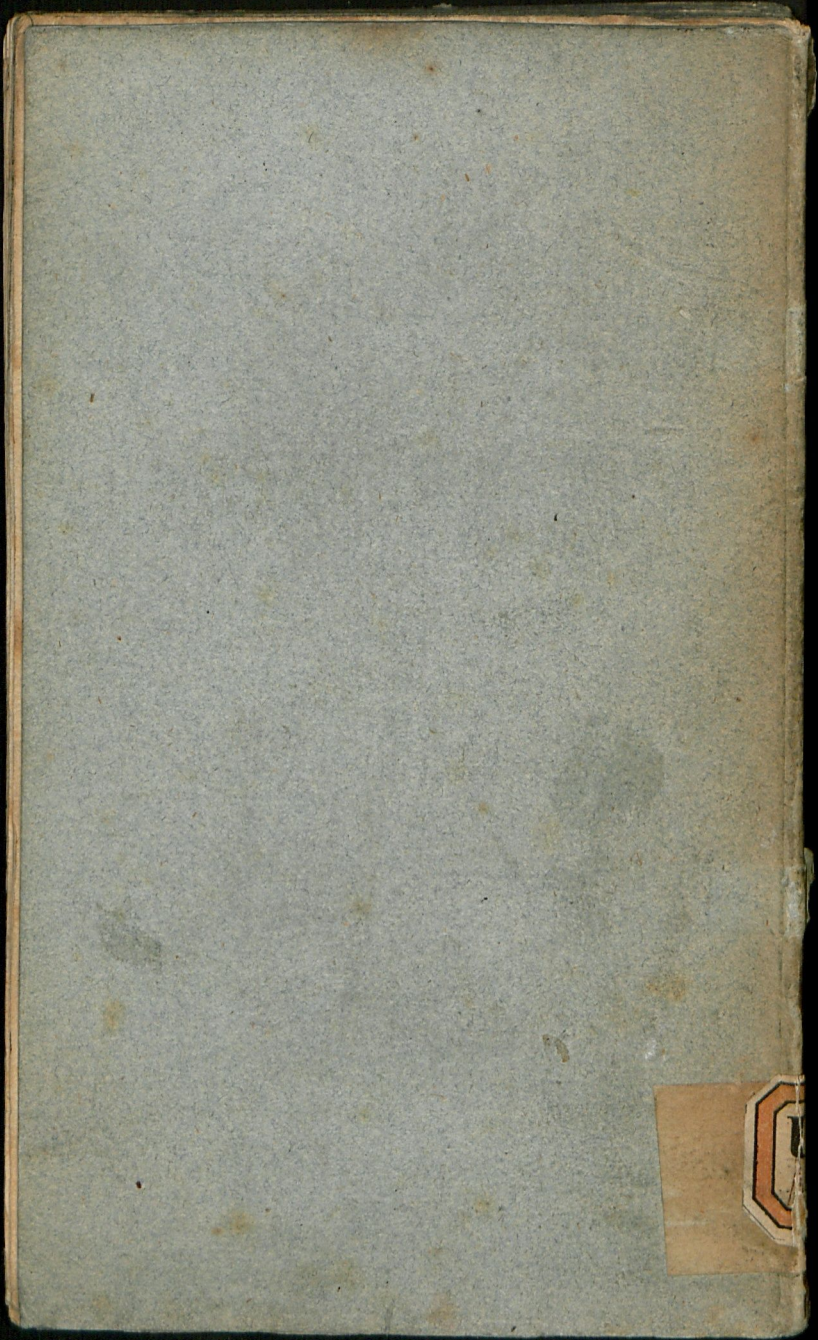
ULB Halle

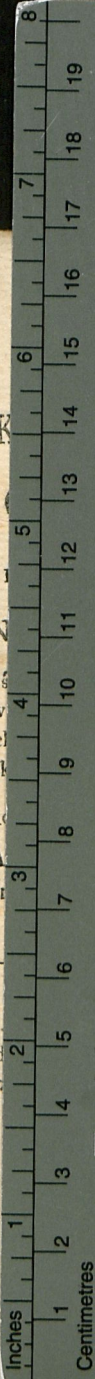
3

007 101 309



W 18





B.I.G.

Farbkarte #13



Kurzer
Unterricht
ertrunkene
Menschen

wieder lebendig zu machen.

Nebst sechs Beobachtungen, aus dem fran-
zösischen der hiezu geordneten Gesellschaft in
Amsterdam ins Deutsche und Polni-
sche übersetzt.

Auf Befehl Sr. Durchl. des Fürsten
ADAM CZARTORYSKI,
Generals von Podolien,
&c. &c. &c.

Warschau, 1775.

Im Verlag bey Michael Groll, Königl. Hof-
buchhändler, in Marieville, Nro. 19.
zu den polnischen Diakern,